

УДК 377: 174: [111.12-024]

О. Г. Кучерявий

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5469-0949>

Доктор педагогічних наук, професор,
Провідний науковий співробітник відділу
теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ, Україна

ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: АСПЕКТ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЇЇ ТЕОРІЇ У ЦІЛІСНОМУ ВИМІРІ

У статті розкривається негентропійно-функціональне й ноосферно-культивувальне «обличчя» професійно-педагогічної культури як детермінанти націєтворчості, розвитку держави, особистості вчителя і учня. З цілісних позицій висвітлюється функції цього феномена у різних вимірах: суспільно-культуротворчому; природно- і освітньо-середовищному; особистісно зорієнтованому навчально-виховному; стратегічно-цільовому й творчо-потенційному.

Особлива увага приділяється структурним компонентам інноваційного утворення – аксіо-акмеологічній культуросфері особистості педагога: категоріям «Я – концепції особистісного й професійно-культурного розвитку», світоглядно-аксіологічної культури, культури професіоналізму особисті, культури професійно-педагогічної діяльності, духовно-моральної культури як особистісної цінності, загальної культури як самоцінної культури соціальної активності, громадянської відповідальності й дії, культури синтезу і розвитку у себе та учнів національної свідомості й самосвідомості, утвердження українськості.

Ключові слова: професіоналізм особистості, професіоналізм діяльності, культура, професійно-педагогічна культура, функції професійно-педагогічної культури, культуросфера особистості, аксіо-акмеологічна культуросфера особистості педагога.

Постановка проблеми. Реалізувати концепцію «Нова українська школа» може тільки вчитель нової генерації, цілісні властивості особистості якого прямо пов'язані з якістю формування світогляду вихованця – патріота як духовно-розвиненої особистості, здатного сприяти національному культуротворенню, саморуку до пошуку власного сенсу життя, самооздоровлення і самореалізації творчого потенціалу в соціумі. Йдеться про соціальне замовлення системи педагогічної освіти вже навіть не на вчителя-професіонала, що добре забезпечує розв'язання розвивальних, навчальних і виховних завдань у освітньому просторі, а особистість з синергетичним, ноосферним світосприйманням, суб'єкта неперервного процесу оволодіння цінностями етнокультури, загальної й професійної культур. Загальноосвітня школа чекає сьогодні вчителя як майстра забезпечення інкультурації учня в освітній й громадському середовищах, перетворення її в дитиноцентриський розвивальний процес. Це повинен бути і педагог, готовий до неперервного професійного й професійно-культурного поступу впродовж життя. Тобто такий, який знаходиться на високому рівні опанування цінностями професійно-педагогічної культури.

Втім, підходи до тлумачення педагогічної культури в науковому дискурсі продовжують залишатися неоднозначними. Передують трактовки цього феномена передусім феноменологічного й технологічного планів. А освітня практика об'єктивно намагається вийти із край незврівноваженого стану відсутності свободи інноваційного пошуку і часу на нього, реально демократичних важелів управління навчально-виховним процесом. Вона просто вимушена сформулювати науковий спільноті завдання щодо теоретико-методологічних основ трансформації педагогічного професіоналізму особистості вчителя в його професійно-педагогічну культуру. Остання і знаходиться в статусі стрижневого детермінанту професійно-культурного розвитку педагога і сталого розвитку суспільства загалом.

Отже, можна вести мову про існування загальної проблеми подолання суперечностей та між практичним завданням загальноосвітньої школи на забезпечення власної відповідності соціальному замовленню на випускника і відсутністю у психолого-педагогічній науці єдиного концептуально-методологічного і концептуально-теоретичного підґрунтя для трактування феномену професійно-педагогічної культури як чинника оновлення шкільного буття.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Як російська дослідниця В. Гриньова виділяє три підходи для визначення феномену «культура» – особистісний (В. Бійлер, С. Боголюбова, В. Келлес, Л. Коган, Л. Круглова, В. Семенов, Л. Сохань та ін.), діяльнісний (А. Арнольд, С. Артановський, Ю. Давидов, Ю. Жданов, М. Мамардашвілі, Е. Маркарян,

Е. Соколов, З. Хелус, З. Файнбург та ін.) і аксіологічний (С. Анісімов, І. Громов, В. Добриніна, А. Здравомислов, В. Тугарінов, Н. Чавчавадзе та ін.) [1, с. 12-18].

Вважаючи категорії «культура», «діяльність», «особистість» і «цінності» історично взаємообумовленими, робимо висновок про їхній родовий характер по відношенню до поняття «професійно-педагогічна культура». Результати аналізу трактувань культури на основі різних методологічних регулятивів та їх синтезу в аспекті потреб педагога і учня в інкультурації дають підстави для наступної версії її сутності. Культура є сукупністю гармонізуючих життя людини матеріальних і духовних цінностей, наскрізною характеристикою як міри розвитку сутнісних сил людини у статусі суб'єкта творчої дії, її пов'язаною з минулою і сучасною реальністю світобачення, «єдиним зрізом» усіх сфер людської діяльності, системою її регулятивів і формоутворюючих основ – цінностей – цілей, принципів організації, способів і технологій здійснення, основною соціальною функцією якої є людинотворчість, а метою – «формування певного типу особистості», збереження і передача суспільного досвіду.

До пріоритетних базових категорій теорій педагогічної культури насамперед відносяться професіоналізм педагога (І. Багаєва, Є. Бондаревська, Н. Гребенкіна, Н. Гузій, Б. Дьяченко, Н. Кузьміна, Н. Кухарев, А. Маркова, Л. Мітіна, Є. Рогов, Т. Руднева, В. Синенко, В. Сластьонін, Т. Федірчик та ін.). Переважна більшість науковців трактує його з особистісно-діяльнісних позицій. Характерно, що український науковець Н. Гузій визначає педагогічний професіоналізм на фундаменті синтетичного методологічного утворення – аксіологічного підходу з особистісно-діяльнісним [3].

Принциповою є наша інша позиція щодо внесення А. Марловою, автором фундаментальної загальнопсихологічної концепції професіоналізму, в ієрархію рівнів професійної зрілості (професіоналізму) педагогічної культури й ерудитію як складника освоєння професії [5; 6; 7]. Професіоналізм є складником і фундаментом формування педагогічної культури, а не навпаки.

У великому колі підходів до визначення сутності та структури педагогічної культури (А. Барабанщиков, С. Єлканов, О. Костенко, О. Гармаш, С. Муцинов, М. Нейштадт та ін.), проаналізованих з позиції нашого концептуального бачення привертає увагу аксіологічний у гармонії іншими (Є. Бондаревська, В. Гриньова, О. Дубасенюк, Т. Іванова, І. Ісаєв та ін.). Зокрема, І. Ісаєв розглядає професійно-педагогічну культуру на основі культурологічного підходу у ролі системоутворювального фактору ставлення і розвитку особистості педагога і вихід за межі нормативної професійної діяльності, що забезпечує здатність створювати і передавати педагогічні цінності, активне включення у інноваційний процес [4]. Для нашого дослідження таке тлумачення відповідної категорії є вихідним.

Мета статті: визначивши основні складники терміносистеми теорії професійно-педагогічної культури під кутом їх відповідності парадигмі аксіо-синергетичної детермінації професійно-культурного розвитку особистості педагога шляхом збагачення професіоналізму особистості й професіоналізму діяльності новими культуровідповідними цінностями, побудувати класифікацію оновлених у аксіо-смісловому контексті дефініцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічною основою сходження особистості учителя з рівня педагогічного професіоналізму на рівень професійно-педагогічної культури є синтез цілісної сукупності підходів: аксіологічного, синергетичного, системного, акмеологічного, культурологічного, цілісного й особистісно-діяльнісного.

Основні концептуальні положення: 1. В ієрархії цінностей, що детермінують особистісний професійний розвиток особистості вчителя, професійно-педагогічна культура випереджує педагогічний професіоналізм. Це зумовлюється насамперед її цілісними властивостями у соціальному вимірі: потенційно націєтворча спрямованість; здатність сприяти національному культуротворенню, побудові в Україні громадянського суспільства; ноосферно-світоглядне ціннісне багатство, зорієнтованість на опанування учнями ноетичним світоглядом та ін.

Знаходячись у статусі національного феномену, вона не тільки вбирає, акумулює і «носить» цінності скарбниці людства – загальнокультурні й духовні, етнокультурні і професійні, але й якісно забезпечує інкультурацію учня в освітньому просторі, його оздоровлення і загальний розвиток в інкультураційному процесі.

2. Професійно-педагогічна культура – негентропійно-функціональний чинник самозбереження нації, її геному – мови, сталого і культуротворчого поступу суспільства, динамічно та акмеологічно інваріантна цілісна культуросистема гармонізованих і синтезованих цілісно-цільових, цілісно-змістових і цілісно-технологічних характеристик професіоналізму особистості й професіоналізму діяльності педагога, що відрізняється емерджентними властивостями: потягом до інноваційності; готовністю до творчої самоактуалізації і самореалізації, інтегральною здатністю задавати регулятиви синергетичного аналізу освітнього буття, принципи і способи культуро- і дитиноцентричного управління навчально-виховним процесом на самоорганізаційних засадах; психопедагогічним механізмом формування в учня як непересічної особистості синергетичного світогляду ноетичного типу, готовності до пошуку духовновідповідного сенсу життя; аксіо-смісловим потенціалом культивування свободи вибору ним індивідуальної траєкторії світопізнання, самоствердження, самовираження і самотворчості в різновидах діяльності; евристичною цінністю соціокультурної спрямованості активності вчителя.

Функції професійно-педагогічної культури як цілісної системи й аксіо-акмеологічна культуросфера особистості педагога як система є найбільш узагальненими її структурними компонентами.

3. Сходження вчителя з рівня педагогічного професіоналізму на рівень професійно-педагогічної культури забезпечується актами розширення його аксіо-акмеологічної культуросфери за рахунок цілісної

активності цього суб'єкта професійного й професійно-культурного розвитку. Умовами народження відповідних актів є усвідомлення ним потреби подальшої інкультурації розвивального типу і наявність ціннісно-культурного простору з підвищення рівнів професіоналізму діяльності й професіоналізму особистості до статусу цілісно-культуро-відновних.

4. Основною вимогою руху особистості педагога – професіонала до вершинного рівня професійно-педагогічної культури є принцип акмеологічної інваріантності його аксіо-культуросфери від аксіосфери педагогічного професіоналізму.

До інших стрижневих регуляторів цього процесу відносяться такі: принцип універсальності інтелектуальної, афективної й комунікативної активності особистості педагога як суб'єкта руху до професійно-педагогічної культури; принцип домінантності аксіо-акмеологічної спрямованості культуровідповідних активностей особистості педагога в їх загальній системі; принцип аксіо-культуровідповідної суперпозиції сфер активності педагога в системах «професіоналізм особистості» й «професіоналізм діяльності»; принцип детермінації професійно-культурного зростання педагога цінностями глибинної сукупності особистості духовної і національної спрямованості; принцип детермінації руху вчителя до професійно-педагогічної культури усвідомленими потребами у новій ціннісно-цільовій стратегії навчання і виховання учня як висококультурної особистості.

Визначення і розгляд з позиції такого концептуального бачення цілісно-системних функцій професійно-педагогічної культури й компонентів аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога стосуються вже не родових, а базових категорій теорії його походження до неї як динамічного утворення.

Функції професійно-педагогічної культури як цілісної системи:

– Соціально-культуротворчий вимір: стратегічно націєтворча; стратегічно культурно-розвивальна; суспільно-культуровідтворювальна.

– Природно- і освітньо-середовищний вимір: природно-захисна; природно-відтворювальна; освітньо-культураційна; освітньо-одухотворювальна; освітньо-гуманізаційна; освітньо-оновлювальна.

– Професійно-кар'єрний вимір: особистісно- й професійно-розвивальна; професійно-самореалізаційна; професійно-творча; професійно-самотворча; науково-дослідницька (інноваційно-пошукова); професійно-конативна.

– Особистісно зорієнтований навчально-виховний вимір: цілісно-соціалізаційна; ноетично-світоглядна; україноцентрично-виховна; гуманістично-виховна; навчально-інкультураційна; особистісно-мобілізаційна; особистісно-формувальна; особистісно-розвивальна; особистісно-оздоровлювальна; особистісно-захисна; особистісно-одухотворювальна; особистісно-опучутєвлювальна; культивацийно-самодіяльнісна;

– Стратегічно-цільовий і творчо-потенційний вимір: нормативна; позанормативна.

Поняття аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога як системи – ядро сутності категорії «професійно-педагогічна культура».

Аксіо-акмеологічна культуросфера особистості педагога є цілісною системою домінуючих аксіологічних функцій, яка забезпечує професійно-педагогічній культурі статус акмеологічного інваріанту професіоналізму і має необхідний духовно-енергетичний ціннісно-перетворювальний, пізнавальний і ціннісно-смысловий потенціал для якісного виконання нею значущих для оздоровлення дитини (морального, психічного, фізичного), природного і освітнього середовища, суспільства загалом своїх цілісно-системних функцій.

Її модельне уявлення – це цілісна сукупність таких структурних компонентів (аксіологічних функцій самодостатнього характеру, але меншого ціннісно-цільового рангу): 1) Я – концепція особистісного і професійно-культурного розвитку; 2) світоглядно-аксіологічна культура; 3) культура професіоналізму особистості; 4) культура професійно-педагогічної діяльності; 5) духовно-моральна культура як особистісна цінність; 6) загальна культура як самоцінна; 7) культура соціальної активності, громадянської відповідальності і дії; 8) культура синтезу і розвитку у себе та учнів національної свідомості та самосвідомості, утвердження українськості.

В ієрархії зазначених самодостатніх аксіологічних функцій чільне місце займає «Я – концепція» особистісного і професійно-культурного розвитку особистості педагога: вона є особливим новоутворенням його професійної самосвідомості, результатом усвідомлення суперечностей між реальним образом «Я» як професіонала й ідеальним образом «Я» як суб'єкта професійно-культурного саморозвитку й виконання функцій носія цінностей професійно-педагогічної культури.

Відповідна «Я – концепція» – це стратегія особистісного й професійно-культурного розвитку педагога – професіонала, життєдіяльності в професійному й громадянському бутті, носій системи його цінних орієнтацій і завдань – самозобов'язань у напрямі оволодіння цінностями культури професіоналізму особистості й культури професійно-педагогічної діяльності.

Світоглядно-аксіологічна культура вчителя – це творче вироблення ним власного педагогічного кредо, цілісна активність у досягненні усвідомлених виховного і освітнього ідеалів, що забезпечує розвиток його наукового світогляду шляхом збагачення професійної свідомості новими парадигмами (передусім синергетичною) наукової картини світу, цінностями уявлень міждисциплінарного рівня про аксіологічні, процесуальні й результативні впливи освіти на суспільне життя, природу й особистість дитини.

Ця домінантна і самодостатня аксіологічна функція відрізняється такими структурними складниками: культурою оволодіння світоглядними переконаннями та їх формування в учнів; культурою самоформування і формування в учнів інтелектуального складника світогляду; культурного

самоформування і формування в учнів ефективного компонента світогляду; практично-дієвою світоглядною культурою; культурою гармонізації власної соціальної й професійної позиції.

Дефініції культур професіоналізму особистості й професійно-педагогічної діяльності педагога базується на феномену сутності педагогічного професіоналізму й на нашому концептуальному баченні його зростання.

Культура професіоналізму особистості педагога – це аксіологічно детерміновані процес і результат його творчої самоактуалізації й самореалізації у професійно-педагогічній і громадській діяльності, пріоритетними сутнісними характеристиками яких є якісно-новий стан його неперервного розвитку засобами педагогічної творчості й самотворчості, вершинні рівні збагачення особистісно-професійної аксіосфери ціннісно-культурними новоутвореннями духовної, мотиваційної, когнітивної, афективної й рефлексивно-педагогічної спрямованості.

Її структурними компонентами є такі: культура особистісно-професійної самоактуалізації й самореалізації (складові елементи: культура педагогічної творчості; культура професійної самотворчості – самоосвіти й самовиховання; культура особистісного й професійного саморозвитку); цілісно-самотиваційна культура; культура професійно-педагогічного мислення; афективно-саморегуляційна культура; рефлексивно-педагогічна культура.

Культура професійно-педагогічної діяльності – базова освітньо-регламентаційна норма та позанормативна аксіологічна функція самодостатнього типу, ціннісно-еталонний системоутворюючий чинник націєтворчості, суспільного культуротворення, зростання рівнів педагогічної майстерності якісної інкультурації й загального розвитку особистості учня, його громадянської соціалізації в аксіо-смысловому просторі гуманної початкової, виховної та самотворчої дії.

До її складу відносяться такі аксіологічні функції більш нижчого порядку: 1) педагогічна майстерність як культура дієтворення і розвитку особистості, творчої реалізації набутої вчителем професійної компетентності (гуманістична й інноваційна спрямованість особистості; професійно-педагогічна компетентність; мистецько-артистична компетентність; внутрішня і зовнішня культура дієтворення і розвитку особистості учня у навчально-виховній взаємодії); 2) культура перетворення педагогічної діяльності в ефективний засіб включення учнів у практику самодіяльного соціального життя, громадянської соціалізації.

На відміну від інших науковців (А. Маркової та ін.), І. Зязюн трактує професійну компетентність як підвалину (основу) й елемент педагогічної майстерності: «Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність», зміст якої становлять знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології [8, с. 33-34]. Саме такий підхід і став підґрунтям для висвітлення нами сутності педагогічної майстерності та її складників.

Духовно-моральна культура як особистісна цінність – соціальний критерій олюднення педагога і педагогічної взаємодії, свідомо-підсвідомий детермінант – універсум розвитку його духовно-моральних потреб, динамічності процесу вироблення у професійній свідомості системи ціннісно-духовного світу як самоцінної, аксіо-духовне ядро я-концептуального бачення професійного самовдосконалення й одухотворення навчально-виховного процесу на творчому рівні.

Авторську версію уявлень про загальну культуру педагога як самоцінну було спроектовано на підґрунті вже раніше розкритої дефініції «культура» у ролі її родової категорії.

Загальна культура педагога як самоцінна – це система емоційно-пережитих і осмислених ним загальнолюдських цінностей у ролі внутрішньо прийнятих собівартісних, яка забезпечує ноетично-світоглядну домінанту загальнокультурної спрямованості його особистості, виступає підґрунтям для підвищення якості змісту, технологій і способів здійснення розвивальних професійно-педагогічних і громадських дій і ступені оволодіння якою виявляються у культурі розумової праці (інноваційного пошуку), афективній культурі, етичній і естетичній культурах, культури пізнавальної виховної взаємодії, культурі професійного саморозвитку і культурі утвердження ідеалів Соборності, Свободи, Честі, Совісті й Гідності українства в практиці побудови зрілого громадянського суспільства і національного культуротворення.

Фактично у цьому визначенні перераховані всі структурні компоненти загальної культури педагога як самоцінної.

Наступна домінантна і самодостатня функція в системі «культуросфера особистості педагога» – культура соціальної активності, громадянської відповідальності і дії. Це – динамічна громадянсько-центрична і культуровідповідна цілісна властивість особистості педагога, яка характеризується спрямованістю системи його активностей – інтелектуальної, афективної, комунікативної – на створення ноетичної атмосфери соціуму: забезпечення гуманістичних пріоритетів єдності та гармонії його екологічних, економічних, політичних, соціокультурних, мистецьких, освітніх, наукових й інформаційно-технологічних складників, світоглядно обумовленою відповідністю за адекватність власної громадянської діяльності критеріям націокультурної та громадянсько-гідної творчої дії.

Відповідну систему утворюють такі компоненти: культура ноетичної спрямованості цілісної системи активностей педагога; культура соціально ноетично спрямованої творчої дії; культура відповідального ставлення до власної націокультурно- і громадянсько значущої діяльності.

Культура забезпечення синтезу та розвитку у себе та учнів національної свідомості й самоосвідомості, утвердження українськості є акмеологічним інваріантом націокультурної компетентності, готовності до здійснення патріотичних виховних дій, психопедагогічним механізмом

етнокультурних самоосвіти і самовиховання, національного виховання учнів, аксіо-системним засобом успішного формування у них гордості за свій народ і рідну землю, їх «годування» на особистісному рівні цінностями етнокультури, занурення у процеси самовідкриття її унікальних духовно-матеріальних скарбів і збагачення української аксіологічної народної скарбниці продуктами власної творчості.

У сукупності структурних компонентів актуалізованого системного утворення чільне місце займають такі: культура самоцінного ставлення до національних цінностей; культура забезпечення повороту національної свідомості на своє «Я», національну самосвідомість; культура проектування і реалізації «Я – концепції» сходження до глибини національної етнокультури; культура утвердження національних цінностей в професійному і громадському бутті.

Висновки. 1. Професійно-педагогічна культура є національним феноменом, динамічним утворенням, що є похідним від педагогічного професіоналізму загальної й національної культур і однарзово фактором їх збагачення новими цінностями, вершинним детермінантом професійного і професійно-культурного розвитку особистості педагога й інкультурації розвивального типу особистості учня.

2. Носієм цінностей професійно-педагогічної культури є творчо-модуючий тип учителя творчої генерації, здатний проектувати власні педагогічні системи, індивідуальні стратегії загального розвитку своїх учнів. Його підготовка вимагає докорінної зміни стратегічних орієнтирів, змісту і технологій навчання і виховання в закладах вищої педагогічної освіти, професійного самовдосконалення вчителя – практика на найвищому рівні його якості.

3. Усі категорії професійно-педагогічної культури за ступенем їх ціннісного потенціалу, значущого для професійно-культурного розвитку особистості педагога, поділяються на три групи: 1) родові (культура, діяльність, особистість, цінності, педагогічна діяльність, професіоналізм особистості й професіоналізм діяльності педагога); 2) базові (всі домінуючі самодостатні аксіологічні функції аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога у статусі її структурних компонентів); похідні від базових (елементи базових компонентів аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога).

4. Відхід від суто феноменологічних, технолого-діяльнісних уявлень про рух особистості педагога по щаблям професійного і професійно-культурного розвитку, наповнення змістового «обличчя» цього процесу кар'єрного зростання ціннісно-цільовими і ціннісно-смісловими культуро-відповідними еталонами – детермінантами вимагає, з одного боку, інноваційного пошуку його закономірностей, а з іншого – створення суспільством умов для вільного виконання вчителем – майстром своїх ціннісно-системних функцій.

References

- Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). Харків : Основа, 1998. 300 с.
Hrynova, V. M. (1998). Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychni ta metodychni aspekty) [*Formation of the pedagogical culture of the future teacher (theoretical and methodical aspects)*]. Kharkiv, Ukraine : Osnova.
- Гриньова М. В. Саморегуляція : монографія. Полтава : АСМІ, 2006. 264 с.
Hrynova, M. V. (2006). Samorehuliatyia [*Self-regulation*]. Monograph. Poltava, Ukraine : ASMI.
- Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічний та теоретичні аспекти : монографія. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. 243 с.
Huzii, N. V. (2004). Pedahohichniy profesionalizm: istoryko-metodolohichniy ta teoretychni aspekty [*Pedagogical professionalism: historical-methodological and theoretical aspects*]. Monograph. Kyiv, Ukraine : NPU im. M.P. Drahomanova.
- Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры : автореф. дисс... докт. пед. наук : 13.00.01. Москва / Педагогический государственный университет, 1993. 33 с.
Isaev, I. F. (1993). Teoriya i praktika formirovaniya professionalno – pedagogicheskoy kultury [Theory and practice of the formation of professional – pedagogical culture]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow, Russia : Pedagogicheskii gosudarstvennyy universitet.
- Маркова А. К. Психологические критерии и степени профессионализма учителя. *Педагогика*. 1995. № 6. С. 55-63.
Markova, A. K. (1995). Psihologicheskie kriterii i stepeni professionalizma uchitelya [Psychological criteria and the degree of professionalism of the teacher]. *Pedagogika – Pedagogy*, 6, 55-63.
- Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва : Высшая школа, 1996. 308 с.
Markova, A. K. (1996). Psihologiya professionalizma [Psychology of professionalism]. Moscow, Russia : Vysshaya shkola.
- Маркова А. К. Психология труда учителя. Москва : Просвещение, 1993. 192 с.
Markova, A. K. (1993). Psihologiya truda uchitelya [Psychology of teacher's work]. Moscow, Russia : Prosveshenie.

8. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя. Москва : Флинта, 1998. 200 с.
Mitina, L. M. (1998). Psihologiya professionalnogo razvitiya uchitelya [Psychology of teacher's professional development]. Moscow, Russia : Flinta.
9. Педагогічна майстерність : підручник за заг. ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид. доп. і переробл. Київ : Вища освіта, 2004. 422 с.
Ziazium, I. A. (Ed.) (2004). Pedahohichna maisternist [Pedagogical skill]. Kyiv, Ukraine : Vyshcha osvita.
10. Рогов Е. И. Личностное развитие учителя в педагогической деятельности : автореф. дисс... докт. пед. наук : 13.00.08. Ростов / Ростовский государственный пед. институт, 1999. 46 с.
Rogov, E. I. (1999). Lichnostnoe razvitie uchitelya v pedagogicheskoy deyatelnosti [Personal development of the teacher in teaching]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Rostov, Russia : Rostovskiy gosudarstvennyy pedagogicheskiy institut.

Kucheryavyy O. G.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Leading researcher of the Department of Theory and Practice
of Teacher Education at the Ivan Zyazyun Institute
of Pedagogical Education and Adult Education,
National Academy of Sciences of Ukraine*

PHENOMENON OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL CULTURE: THE ASPECT OF THE TERMINOLOGY OF ITS THEORY IN A HOLISTIC WAY

The article reveals the negentropic-functional and noospheric-cultivating "face" of professionally – pedagogical culture as determinants of nation-building, the development of the state, the personality of a teacher and a pupil. From the holistic positions the functions of this phenomenon are covered in various dimensions: social and cultural-making; natural-educational-environmental; personally – oriented educational; strategic and creative potential ones.

Particular attention is paid to the structural components of the innovative education – the axio-akmeological culture of the teacher's personality: the categories "I am the concepts of personal and professional-cultural development, philosophical and axiological culture, personal professional culture, the culture of professional and pedagogical activity, spiritual and moral culture as a personal value, general culture as an invaluable culture of social activity, civic responsibility and action, culture of synthesis and development of personal and pupils' national consciousness and identity, strengthening of Ukrainian identity.

There is highlighted the collection of basic conceptual ideas about the teacher's personality movement from the level of pedagogical professionalism to the level of professional-pedagogical culture. The leading role belongs to such ideas as: mutual interdependence of the acts of expansion of the axio-akmeological culture of the teacher with his integral activity (intellectual, emotional-volitional, communicative) in the new axiological and cultural space on the development of the professionalism of the activity and professionalism of the individual; the determination of the professional and cultural development of the teacher by deep awareness of the needs for qualitative mastery of priority values – means – professional self-education and professional cultural self-education.

There are determined the leading principles of convergence of the teacher's personality – from a professional teacher to the professional-pedagogical. They include: the acmeological invariance of his axiom – the cultural sphere from the axioms of pedagogical professionalism; the universality of the intellectual, emotional and volitional and communicative activity of the personality of the teacher; the dominance of the axio-acmeological orientation of the culture of the corresponding activities of the teacher's personality in their general system; axiological culture corresponding to the superposition of the spheres of the teacher's activity in the systems of "individual professionalism" and "professionalism of activity".

Key words: *personal professionalism, professionalism of activity, culture, professional pedagogical culture, functions of pedagogical culture, personal culture, axiomatic and akmeologic culture sphere of the teacher's personality.*

Одержано редакцією 07.03.2019

Прийнято до публікації 11.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор М. П. Вовк